

Het hoge huis aan de Dieze

Jac.J. Luyckx

In de fraaie rij gevels die de Diezekant in Engelen markeert, domineert het voormalige meisjespensionaat OLV van Lourdes, niet ten onrechte wel 'het hoge huis aan de Dieze' genoemd. In 1953 opgeheven herinnert een beeldje van Onze Lieve Vrouw van Lourdes, omgeven door een stralenkrans van lampjes, nog altijd aan die periode, evenals de gevelsteen die behalve de naam ook het geboortjaar reproduceert: 1828. Maar boven de brievenbus verraaft de eigentijdse mededeling '2 x BD en 6 x Stadsblad' de huidige bestemming van deze indrukwekkende 'bouwdoos': zes appartementen. Waarvan dus maar twee bewoners geabonneerd op het Brabants Dagblad.

*Het voormalige pensionaat vanaf de Empelse zijde.
(Foto: Albert Schreurs)*

Een der leslokalen, vermoedelijk omstreeks 1930.
(Foto: Stadsarchief)

Pater Matthias Wolff, jezuïet, had in 1824 in Amersfoort de 'Congregatie van de zusters der H. Maagd Maria, genaamd het gezelschap van Jezus, Maria, Jozef' opgericht, in de wandeling de 'Zusters van JM'. Hij 'leverde' in 1826 de eerste twee zusters ten behoeve van de pretentieuze plannen van pastoor J. van Hooft van Engelen voor een groot meisjespensionaat, dat 'une Education Chrétienne' voor meisjes uit de hogere standen beoogde. Het deftige pensionaat, 'in een gezond en zeer aangenaam Dorp gelegen', afficheerde zich als 'Pensionnat de Demoiselles'. Frans was dan ook de voertaal en de zusters werden met *Mère*, later *Soeur*, aangesproken. 'Het doel onzes Instituuts is, der jonge Jufvrouwen de eenvoudigheid der zeden in te boezemen, haar hart tot de deugd te vormen en haren geest door de studie der noodige en nuttige wetenschappen te versieren.' Aldus zegt de prospectus uit 1829, die voorts verzekert: 'De Kweekelingen zullen nimmer zonder opzigt zijn, dewijl de waakzaamheid der Institutrices zich uitstrekt op alle plaatsen en in alle oogenblikken.' Het milieu van de pensionnaires wordt misschien wel het best geïllustreerd door het feit dat veel later de vader van een der meisjes met eigen vliegtuig naar Engelen placht te komen om zijn dochter te bezoeken. 'Als hij in Engelen wilde landen moest eerst het prikkeldraad uit het weiland worden gehaald.'

Was Engelen aanvankelijk een 'succursaalhuis' - zeg maar dependance - in 1840 werd het klooster 'Materhuis'. Zij het niet voor lang, want in 1871 verhuisde de algemeen overste, *Mère Supérieur* met haar staf naar 's-Hertogenbosch waar 'Mariënborg' het nieuwe moederhuis werd. Het pensionaat in Engelen bleef, totdat ook dit instituut, naar de geest van de tijd, in 1953 werd op-

geheven. 'Blindenpension' werd de nieuwe naam nadat het Nederlands Blindenwezen er een jaar later een tehuis voor 50 à 60 blinde vrouwen stichtte met de bedoeling ze 'nuttig te laten werken in een aparte werkplaats om zodoende zoveel mogelijk in eigen onderhoud te voorzien'.

Toen de hele blindenzorg ('BLIZO') eind jaren zestig van Engelen naar de Steffenberg in Vught verhuisde, strandden pogingen om er gastarbeiders van de conservenfabriek Jonker Fris uit het naburige Heusden te huisvesten op verzet van de bevolking. Een verzet dat kracht werd bijgezet door het pand volledig te ontmantelen en leeg te plunderen. De desolate toestand waarin het sindsdien verkeerde weerhiel enkele jaren later (1975) bouwkundigen/architecten Paul Kooijman en Paul Huddleton Slater er niet van het hoge huis aan de Dieze te kopen om er appartementen in te maken.

De eerste kennismaking van Paul Kooijman met het gebouw dateert van 1973. 'Toen ik van de overkant van het water op Engelen keek vroeg ik me af: wat is dat voor merkwaardig pand? Ik hoorde dat het leeg stond en dat de gemeente niet wist wat zij er mee aan moest. Later ben ik gaan kijken en omdat ik veel vrienden in de beeldende kunst had, ontstond bij mij het idee om er, samen met het Bosch Kunstenaarscollectief, ateliers in te huisvesten.'

Met alle aan- en bijbouwen was het een gigantisch complex, uiteindelijk té complex voor Kooijmans ideeën. In samenspraak met zijn collega Paul Huddleton Slater werd de zaak hanteerbaarder. 'Als we ons eens beperkten tot de *villa*, zoals de gemeente dat noemde, het oudste deel van het pensionaat. Maar hoe? Aan de hand van een oude tekening voor de aanleg van centrale verwarming hebben we de oude structuur van het gebouw nog zo'n beetje kunnen vaststellen met daarin centraal de gang, die van voor tot achter het zestien meter diepe pand door-

*Deze ruimte (met een speculaasplank!) moet nog gerenoveerd worden.
(Foto: Albert Schreurs)*

sneed. Maar tegelijk werd ons duidelijk dat we die structuur moesten aantasten door achter de ingang een trappenhuis aan te brengen dat de voorgenomen appartementen bereikbaar moest maken. Maar verder was van de oude structuur niet veel meer te bespeuren dan in het souterrain, waar nog restanten waren van de voorraadkamers en de voetbakken van de wasgelegenheid die de zusters er hadden gehad, en op de bovenste verdieping waar de booglijnen die de vroegere chambrettes overwelfden, zich nog lieten herkennen.'

Twintig jaar heeft Paul Kooijman eraan gewerkt, samen met mevrouw M. Wijns die in de voetsporen was getreden van haar al na een paar jaar overleden man, Paul Huddleton Slater. En nadat Paul Kooijman vier jaar geleden naar Bokhoven verhuisde heeft zij zich, samen met

haar tweede man P. Monasso, met hernieuwde inspanning geworpen op de vervolmaking van wat haar levenswerk is geworden.

Aan de Diezekant profileert zich thans weer heel nadrukkelijk een indrukwekkende gevel, heel symmetrisch met een veelheid van ramen in vijf bouwlagen, waartegen het kleine bordes met de twee steile trapjes wat iel, maar onverminderd authentiek aandoet. Daar binnengaand bevindt zich rechts het appartement van mevrouw Wijns, een kamer-en-suite van bovenmodale afmetingen, waarin de oude zaalhoogte bovenzijds en de houten vloeren onderzijds de voorgeschiedenis van het gebouw representeren, samen met een oude kastenwand in de voorkamer, waarin overigens een tv-toestel de historie even onderbreekt. Rechts daarvan een oud Mariabeeld, dat mevrouw Wijns in 1978 bij het 150-jarig bestaan van het voormalige meisjesspensionaat cadeau kreeg van de pastoor van Engelen omdat het gemaakt leek voor de nis die zich ter plaatse in de muur bevindt. 'Het is het beeld dat vroeger in processie over de dijk van Engelen naar Bokhoven mee op bedevaart ging.'

Wat nu de voorkamer van mevrouw Wijns is, was in het verleden een spreekkamer; de achterkamer is alleen op oude foto's nog als muziekkamer te bewonderen. Intussen worden voorbereidingen getroffen om de keukenhoek die zich in dit gedeelte bevindt, te verplaatsen naar de linkerhelft van het gebouw. De 'voorkamer', waar vroeger moeder-overste haar gasten ontving, wordt te gelegener tijd verbouwd tot een eenpersoonsappartement ten behoeve van de moeder van mevrouw Wijns, die nu nog vitaal genoeg is om zelfstandig te wonen. In deze woonruimte is het enige originele stucplafond dat de geschiedenis voor het nageslacht heeft willen bewaren, in ere hersteld. Hier en op een enkele andere plaats wordt ook oud sierschilderwerk dat in een ver verleden oude wanden heeft opgefleurd, nieuw leven ingeblazen. Door het verplaatsen van de keuken kan mevrouw Wijns ook uitvoering geven aan haar ideaal om haar eigen appartement - zoals trouwens het hele pand - zoveel mogelijk in de oorspronkelijke staat terug te brengen. Waardoor ook het 'bushokje' dat nu in de woonkamer nog tochtportaal staat te wezen, zal verdwijnen. Op de eerste verdieping rechts van het trappenhuis bevinden zich naast en achter een ruim bemeten kantoorruimte de slaapvertrekken, waarbij die van een der dochters, achter de kapel, deels nog een zogenaamde Lourdesgrot is geweest.

De kapel is weer een ander appartement, waar in modern wooncomfort nog tekenen des tijds zijn te vinden in de vorm van een gietijzeren pilaar die ooit waarschijnlijk een balustrade tot steun heeft mogen zijn en een nis in de muur. In de slaapkamer herinneren oude kazuifelkasten aan de vroegere bestemming van deze ruimte als

sacristie. Op deze verdieping bevindt zich het vierde appartement, op dit moment volop in verbouwing. Op de bovenste verdieping - even afgezien van nog een bergzolder - floreren twee identieke, zij het spiegelbeeldige appartementen, waar de uitspringende, gestucte boogspannen van de slaapzalen in oude luister zijn hersteld en royale dakvensters voor een prachtig uitzicht zorgen. In het rechter appartement heeft kunstschilder Peter de Gouw heel ingenieus een klapwand gefabriceerd waarmee hij op elk gewenst moment een aparte werkruimte kan creëren. En wat het uitzicht betreft wijst mevrouw Wijns gelukkig op de voorkant, waar over de Dieze heen een stukje

natuur zich in alle ongereptheid etaleert, zo mooi dat het 25 jaar onafgebroken bouwmisère alleszins vergoedt. 'Dit uitzicht is zo uniek dat je het een voorrecht mag noemen. Daardoor houd je het allemaal vol.'

Bronnen

- Archief Brabantpers.
- *Gedenkboek der Congregatie van de Zusters der H. Maagd Maria, genaamd het gezelschap van Jezus, Maria, Jozef* ('s-Hertogenbosch 1922).
- A. Heimeriks-van Dinter, *Pensionaat O.L.V. van Lourdes te Engelen 1826-1953* (Engelen 1987).